

Kulifay Bálint: Az Amerikai Konföderációs Államok történeti háttere

Konföderációs Cikkelyek, föderalizmus

Az Amerikai Konföderációs Államok *de facto* szuverén entitásként való létrejöttét egy igen sajátos történelmi helyzet tette lehetővé, amely helyzetet első nekifutásra talán nehéz lehet európai szemmel átlátni és megérteni. Minden újonnan alakult állam — éspediglen különösen egy valamilyen új és egyedi társadalomszervezési forma keretei közt létrejött ország — egyik kardinális kérdése a központi hatalom mibenléte, jogköre, hatalmának terjedelme és súlya. A szabadság és függetlenség jelszavait hirdető államok számára kiváltképp fontos, hogy polgárai, kiknek jelentős része nem tette még messzire a győzelmet kivívó fegyvert, ne érezzék úgy, hogy egyik zsarnokságból a másikba masíroztak.

Az amerikai államszövetség forradalomban született hajnalától kezdve két főbb államjogi irányzat vetekedett egymással.

Az úgynevezett *anti-föderalista* álláspont győzelme vezetett a függetlenségi háború utáni első alkotmányhoz, az 1777-ben létrehozott és 1781-ben hatályosult *Konföderációs Cikkelyek* (hivatalos nevén: *A konföderáció és a végleges unió cikkelyei*) megszületéséhez. Eme okmány, amely egy ünnepélyes bevezetőből, tizenhárom cikkelyből, záró rendelkezésekből és a szintén tizenhárom eredeti tagállam képviselőinek aláírásaiból állott, igen széles körű szabadságot hagyott az egyes államok törvényhozásának, olyannyira, hogy a negatív meghatározás módszeréhez nyúlva kijelentette: az államokat illeti minden egyes hatáskör, amelyet ezen dokumentumban nem helyeznek kifejezetten szövetségi hatalom alá (*“Each state retains its sovereignty, freedom, and independence, and every power, jurisdiction, and right, which is not by this Confederation expressly delegated.”*).^[1]^[2] Ilyen, a központi kormány hatáskörébe tartozó ügyek voltak a nemzetközi diplomácia és a hadüzenet kérdéskörei, de a hivatalos kalózlevelek (*letters of marque and reprisal*) kibocsátása is az akkoriban még törvényesen működő privatérek számára. A Konföderációs Cikkelyek Amerikájában nem volt elnök, sem pedig bármiféle szövetségi bíróság.^[3] A törvényhozás egykamarás volt — az ún. *Continental Congress*.^[4] Az anti-föderalista tábor (akik saját magukra, mint *valódi* föderalistákra tekintettek) főként a vidéki honatyák, illetve gazdaságaikat az ültetvényekre és rabszolgamunkára támasztó államok közszereplői, írói alkották.

Azok, akik ténylegesen, mint *föderalisták* kerültek be a történetírásba képviselték ezzel

szemben az erősebb központi (szövetségi, föderális) kormányzat szükségességének álláspontját, azzal érvelve, hogy anélkül az új államszövetség nem lenne képes hatékonyan működni, vagy akár csak megfelelően megvédeni magát a külső fenyegetésektől. Példának okáért a Konföderációs Cikkelyek által lefektetett hadüzeneti jog nem párosult kógenciával, kényszerítő erővel az egyes államok felé újoncozás vagy adófizetés terén, így nem csak az ütőképes hadviselés, de a katonák puszta ellátása is könnyen veszélybe sodródhatott.[5]

A függetlenségi háború utáni ínséges időszakban a decentralizált államszövetség kongresszusa kevés sikerrel tudta csak felvenni a harcot az európai hatalmak protekcionista politikája által okozott gazdasági nehézségekkel, nem bírván sem az adóztatás, sem pedig a nemzetközi vagy a tagállamok közötti kereskedelem bármiféle szabályozásának hatalmával sem; mindezekre csupán indítványozó kérelmeket tehetett. Ezen tényezők, valamint a háború idején felhalmozott köztartozások rendezésének sikertelensége igen gyorsan igen nagy lendületet adtak a föderalista gondolatnak, különösen a városi, iparosított, kozmopolita területeken. Ennek következtében érkezünk el az 1787-ben elkészített, és a következő év folyamán, 1788-ban ratifikált okirathoz, amely az *Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya* nevet kapta.

Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya

Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya (*Constitution of the United States of America*) eredetileg egy preambulumból és hét cikkelyből állt, ezek közé értve a tizenhárom állam képviselőinek aláírását is. Mindezekhez szervesen kapcsolódik a következő négy évben (1787-1791) hozott első tíz alkotmánykiegészítés, az úgynevezett Jognyilatkozat (*Bill of Rights*). Cikkelyei az egyes hatalmi ágakat, az államok jogköreit, valamint az alkotmánymódosítás mikéntjét és tárgykörét[6] taglalják, a Jognyilatkozat pedig egyes alapvető polgári szabadságjogokat helyez alaptörvényi védelem alá.

A föderalisták várakozásainak megfelelően az új alkotmány jelentős hatalmat adott a központi kormány[7] kezébe, amely a dolgok természetéből adódóan a tagállamok jogkörének és presztízsének csökkenéséhez vezetett. Ellenlábasaik, köztük több Alapító Atyával, mint Patrick Henry, Virginia állam kormányzója és a híres „*Give me liberty, or give me death!*”-beszéd szülőatyja, úgy érveltek, a centralizált állammodell a frissen lerázott brit zsarnokság új manifesztuma lesz, melyben egyén és állam jogai egyformán csorbulnak majd, az elnök pedig, kinek hivatala akkoriban merő történelmi újdonság volt, királlyá teszi majd magát.

Bár az új alkotmányt nem tudták megakadályozni, az anti-föderalisták mégsem szenvedtek

teljes kudarcot eme korai államjogi küzdelemben. Többek között tevékenységük hatására több állam csak egy átfogó jognyilatkozat mihamarabbi megalkotásának ígéretéért cserébe volt hajlandó ratifikálni az új alaptörvényt, garantálendő az anti-föderalisták által féltett szabadságjogokat. Az anti-föderalisták tizenkét módosító javaslatából tíz került aláírásra, a tizenegyediket pedig, mint a XXVII. alkotmánykiegészítést fogadták el; 1992-ben, több, mint két évszázaddal a benyújtás után.

A Jognyilatkozat — egyben tehát az USA első tíz alkotmánykiegészítése — a következőképp foglalható össze:

- Cikkely: A vallás, a szólás, a sajtó és a békés gyülekezés szabadsága.
- Cikkely: A fegyverviseléshez való jog.
- Cikkely: Az állampolgárok azon joga, hogy béke idején visszautasítsák a katonák házukban történő beszállásolását. A beszállásolás háború idején is törvényi feltételek közt történik.
- Cikkely: Az állampolgár személyéhez és tulajdonához a hatóságok csak szigorú feltételek és pontos meghatározottság mellett férhetnek hozzá. Házkutatási parancsot kizárólag bűncselekmény alapos gyanúja esetén, eskü alatt tett tanúvallomás alapján lehet kiadni.
- Cikkely: A vádemelés alkotmányos keretei, az önvád tilalma, a res iudicata (egy ügyben csak egy ítélet). Igazságos kártalanítás a magántulajdon kisajátítása esetén.
- Cikkely: A gyors, nyilvános és elfogulatlan bírósági eljáráshoz való jog. A váddal és az eljárással kapcsolatos jogi kioktatáshoz, valamint a védelemhez való jog.
- Cikkely: A bíróságok és esküdtszék együtműködése az angolszász hagyományok szerint, az esküdtszékhez való jog polgári ügyekben is.
- Cikkely: A túlzott óvadékok és bírságok, valamint a kegyetlen és szokatlan büntetések tilalma.
- Cikkely: Az Alkotmány jogai nem értelmezhetőek a nép által élvezett más jogok rovására.
- Cikkely: Az Alkotmány által az Egyesült Államokra rá nem ruházott, de az egyes államoknak meg nem tagadott jogok az államokat, illetve a népet illetik.

Meglehet, a Jognyilatkozatnak hála az egyéni állampolgár rengeteg, a mai napig élő (és esetenként heves politikai vitát gerjesztő) jogi garanciát szerzett, s talán az elnöki rendszer monarchiává válásától sem kellett már oly' mértékben tartani, mégis maradt egy igen markáns sérelem, amely nem került teljes mértékben orvoslásra. Amint láthattuk, az első tíz alkotmánykiegészítésből mindössze egyetlen, az utolsó tesz említést az *államok* jogairól, miszerint, ha az alkotmány egy jogkört nem ad a központi kormányzat valamely ágának, és annak a jogkörnek a gyakorlását nem is tiltja meg az egyes államok számára, akkor abban a kérdésben a döntés joga az államokat illeti meg, ha pedig az államok ezzel a jogukkal nem

élnék, akkor a kérdés a „népre” van bízva.

Különösen az idő előrehaladtával mindennek fényében egyre több alkotmányos kérdés vált vitatottá, s az államok küzdelme az önrendelkezésért tovább folytatódott. A fő kérdés így ragadható meg: az egyes államokra több alkotmányos forrás is, mint szuverén entitásokra hivatkozik. De vajon nem zárja-e ki már fogalmilag is a 'szuverenitás' bármiféle fölöttes közjogi hatalom elismerését? Mennyiben kötelezheti magát, s milyen önkorlátozásokat vállalhat egy állami entitás anélkül, hogy megszűnne függetlennek, szuverénnek lenni?

A nullifikációs válság

A polgárháború kitörése előtti talán legélesebb politikai helyzet 1832-'33 között, az úgynevezett nullifikációs válság idején alakult ki. Az ezt megelőző évtizedekben a washingtoni kormányzat — melynek politikáját nagyobb népességszáma következményeként elsősorban Észak határozta meg — fokozatosan növelni kezdte az új alkotmány értelmében immáron központilag szabályozható vámokat. Tette ezt annak érdekében, hogy megvédje az északi piacokat a fejlett és gazdaságilag erősebb európai birodalmak ipari potenciáljától.

Ekkoriban az Egyesült Államokban még nem létezett személyi jövedelemadó; a szövetségi állam bevételeit 90%-ban a vámok és illetékek képezték, melyeknek 80-90%-a Délen keletkezett.[8] A vám következtében megugró árszínvonal Észak számára bevételnövekedést jelentett, mert belső piacán csökkent a külföldi versenytársak jelenléte, emiatt több árut tudtak értékesíteni, ráadásul növekvő árakon. Délen ugyanakkor versenyképesség-romlást és bevételkiesést érzekeltek, mivel a déli gazdaság (különösen az ún. „Mély-Dél” tengerparti államai) elsősorban külföldi exportra épült, amelyet a tarifák gátoltak. 1818 és 1828 között a vámok átlagértéke 20%-ról 50%-ra emelkedett. Ezt már „Vám-szörnyetegként” értékelték a déliek, s komoly alkotmányjogi válsághoz vezetett.[9]

1832-ben Dél-Karolina John C. Calhoun volt alelnök, ekkor szenátusi tag vezetésével arra az álláspontra helyezkedett, hogy a legújabb vámtörvény kizsákmányoló és jogtalanul nagy terhet ró az államra, ezért a nullifikáció eszközehez nyúl és a továbbiakban a kirótt vámot nem hajlandó begyűjteni. Calhoun Thomas Jeffersonhoz[10] és James Madisonhoz[11] hasonlóan úgy érvelt, a Függetlenségi Nyilatkozatot és az Alkotmányt egy eredetileg független államok közti szerződésként kell értelmezni. Ennek következményeként az egyes államoknak joga van a delegált hatásköröket túllépő, illetve rájuk nézve aránytalan jogsérelemmel járó szövetségi intézkedéseket alkotmányellenesnek nyilvánítani és nem végrehajtani. Ezt támasztja alá az egyébként igen szűkszavúan és tágan fogalmazó X.

alkotmánykiegészítés is.

Föderalista ellenfelek szerint azonban az Alkotmány VI. Cikkelyében található záradék (*Supremacy Clause*) szerint a szövetségi törvényhozás elsőbbséget élvez az állami törvényhozással szemben, az alkotmányosság, vagy ennek hiányának megállapítása pedig kizárólag a Legfelsőbb Bíróság hatásköre.[12]

Végül a szövetségi kormány és Dél-Karolina katonai konfliktussal fenyegető szembenállását egy politikai kompromisszum oldotta fel, melynek értelmében az elkövetkező évtized során a vámokat fokozatosan a korábbi mértékekre csökkentették. Fontos azonban leszögezni, hogy a nullifikáció nem szeparáció; az előbbi, és a hozzá kapcsolódó alkotmányértelmezési elmélet képviselői ideiglenes eszközként, kényszerű orvossággként tekintettek a végrehajtás felfüggesztésére többek között az Unió egységes fennmaradásának elősegítése érdekében.[13]

A Corwin-kiegészítés

Láthatjuk tehát, hogy a kibontakozó polgárháborúnak nem csak húsbavágó gazdasági okai voltak — bármelyik fél is engedett a „vámháború” kérdésében, közvetlenül csorbította vele a saját érdekeit —, de egymástól gyökeresen eltérő, már-már ellentétes közjogi filozófiák és jogelméleti absztrakciók is egymásnak feszültek, melyek feloldása több, mint fél évszázad alatt is lehetetlennek bizonyult. Mindezekhez viszonyítva a rabszolgaság fontossága a konfliktus kirobbanását illetően meglehetősen nagy politikai visszhangot nyert, különösen a huszadik század második felében, az eköré épült viták ugyanis messze nem tűntek megoldhatatlannak. Az iparosodás eredményeként az intézmény Délen is fokozatosan visszaszorult, a további rabszolgák behozatalát a legtöbb állam évtizedekkel korábban megtiltotta. Az 1861 előtti közéleti vita fő kérdése nem az volt, hogy a rabszolgaság felszámolandó-e, hanem sokkal inkább a szövetségi jogkör terjedelme. Beleszólhat-e Washington az újonnan megszerzett, az állammá szerveződés előtt álló nyugati területeken a rabszolgaság engedélyezésének kérdésébe? Felbonthatja-e a rabszolgaságot tiltó és megengedő államok közt a század elejétől kezdve fennálló egyensúlyt?[14]

A maga részéről a szövetségi kormányzat a rabszolga-felszabadító felkeléseket sorra leverte, az abolicionista nullifikációt szintén törvénytelennek nyilvánította, a polgárháború előestéjén pedig hajlandónak mutatkozott egy olyan alkotmánykiegészítés elfogadására, amely „bebetonozta” volna az államok jogát a kérdés rendezésére.

Az ohioi, magyar származású Thomas Corwinról elnevezett javaslat értelmében soha többé olyan alkotmánykiegészítés nem hozható, mely a Kongresszus hatáskörébe utalná az államok munkaerővel vagy szolgáló személyzettel kapcsolatos intézményeit, tehát az államok belátására bízta volna, meddig kívánják fenntartani a rabszolgaság intézményét.

A javaslat szövege — az alkotmány mintájára — elkerüli a „rabszolgaság” szó használatát. Íme:

Egyetlen olyan módosítás sem eszközölhető az Alkotmányban, amely felhatalmazná a Kongresszust arra, hogy megszüntesse, vagy más módon beleszóljon az egyes államok területén működő olyan jogintézményekbe, amelyek az adott állam törvényei szerint munkavégzéssel vagy egyéb szolgálattal tartozó személyekre vonatkoznak.[15]

Mind az elnöki székéből leköszönő Buchanan, mind a helyét 1861. március 4-én átvevő Lincoln támogatását adta a tervezetnek, amely ratifikációja meg is kezdődött, ám a szükséges számú állam aláírására a háború kitörése miatt nem került sor, így *de iure* a mai napig elfogadásra vár...

Polgárháború

1861 februárjában a déli államok — először csak hét — sorra megkezdték az Unióból való kilépést, a nullifikációhoz hasonlóan az Alkotmány szerződéséért való értelmezésére hivatkozva, biztosítandó társadalmi felépítésük és gazdasági érdekeik fennmaradását és érvényesítését. Elnökük Jefferson Davis volt hadügyminiszter lett, alelnökük Alexander Stephens, Lincoln volt barátja és whig párti szövetségese.[16] Beiktatásukra február 18-án, ill. 11-én került sor. Megszületett az Amerikai Konföderációs Államok — a CSA.

Eközben március 4-én Lincolnt is beiktatták az USA 16. elnökeként. Beiktatási beszédében ismételten jelezte, hogy nem kívánja a rabszolgaság intézményét felszámolni, ahol az már létezik, de meg akarja őrizni az Unió egységét.[17] Március 8-án a Konföderáció küldöttei találkozót kértek Lincolntól, hogy átadják a háború elkerülésének módjáról szóló javaslatukat. Lincoln elutasította a kezdeményezést, mert véleménye szerint az az államok „törvénytelen” kiválásának elismerését jelentette volna.

A következő hónapban a dél-karolinai Sumter-erőd körül kialakult fegyveres patthelyzet bizonyult az utolsó cseppnek a pohárban. Miután Lincoln elnök nem volt hajlandó az ott állomásozó szövetségi csapatokat visszahívni, az erődöt pedig az állami milíciáknak átadni, a

konföderációs csapatok tüzet nyitottak és a védőket megadásra kényszerítve bevették az erődöt.

„Elnök úr, ez idő szerint ez öngyilkosság, emberölés és minden barátunkat elidegeníti tőlünk Északon. Ön szánt szándékkal fel akarja zavarni a darázsfaszket, mely a hegyektől az óceánig terjed. A most még csöndben lévő légiók kirajzanak és halálra fognak szúrdosni minket. Ez szükségtelen; bűnbe visz és végzetes lesz.”[18]

— Robert Toombs, az Amerikai Konföderációs Államok külügyminisztere

Eme mozzanattal Davis elnök minden kétséget kizáróan átlépte a Rubicont, valóban darázsfaszket csinálva az északi sajtóból és kellőképp feltűzelve az Unió polgárait ahhoz, hogy miután április 15-én Lincoln 75 000 önkéntesre vonatkozó felhívást bocsátott ki a „lázas” elfojtása és a vámok beszédese érdekében, rögtön kétszer ennyi, menekész milicista jelentkezzen.[19]

Bár korábban ismételtlen leszavazták a szecessziót, a Felső-Dél négy további állama tagadta meg az engedelmességet a washingtoni kormányhoz, s nem lévén hajlandóak csapatokat küldeni testvéreik ellen, maguk is csatlakoztak a Konföderációhoz, melynek fővárosa jutalomból a virginiai Richmondba települt.[20] Ezzel kezdetét vette az amerikai polgárháború.

[1] *Konföderációs Cikkelyek*. II. Cikkely.

[2] Érdekességként megemlítendő, hogy a XI. Cikkely nyitva hagyta az unióhoz való automatikus csatlakozást Kanada (területileg hozzávetőlegesen a mai Quebec tartomány) számára, amennyiben ezzel önként, a későbbiekben élni kívánna. A második, jelenleg is hatályos alkotmány ezt a kitéletet már nem tartalmazza.

[3] Benjamin FRANKEL: *History in Dispute: The American Revolution, 1763–1789*. 17–24. o.

[4] Egy esetleges kétkamarás rendszer választása nyilván az egész választási és kormányzati rendszer összefüggését továbbgondolásra (átalakításra) ösztönözte volna. A kétkamarás modellek választási módzatairól ld. CSERVÁK Csaba: *Választási rendszerünk a jogösszehasonlítás és a reformlehetőségek tükrében*, In.: *Jogelméleti szemle* 2001/3. szá

[5] Merrill JENSEN: *The Articles of Confederation*. 37. o.

[6] Az államok egyenlő szenátusi képviselete az egyetlen megváltoztathatatlan tárgykör.

[7] A végrehajtó hatalom és a kormányok erősségének kérdéséről nemzetközi összevetésben ld. CSERVÁK Csaba: Milyen a magyar kormányzati rendszer? – A kormányforma fejlődése és problémái, *Jogelméleti szemle*, 2001/4. sz.

[8] Llewellyn H. ROCKWELL, Jr: *Genesis of the Civil War*.

[9] *Foreign Affairs of J. Q. Adams*.

[10] Thomas JEFFERSON: *The Kentucky Resolutions*.

[11] James MADISON: *The Virginia Resolution*.

[12] Vö. CSERVÁK Csaba: A jogértelmezés – és az alkotmányértelmezés egyes módszerei, 2017. FORUM: ACTA JURIDICA ET POLITICA 2017/2. sz., pp. 55-74

[13] Jefferson DAVIS: *The Rise and Fall of the Confederate Government*. 184. o.

[14] A viszályok elkerülése és a kongresszusi egyensúly fenntartása érdekében bevett szokássá vált, hogy az új államokat párban vették fel az Unióba; egy „szabad” államot és egy „rabszolga” államot. A mexikói háborút követő jelentős területgyarapodás (Kalifornia, Oregon és a Rio Grandén túli területek megszerzése) azonban ezt a gyakorlatot felrúgta, a rabszolgaellenes államok pedig az ország történelme során először túlsúlyba kerültek.

[15] „No amendment shall be made to the Constitution which will authorize or give to Congress the power to abolish or interfere, within any State, with the domestic institutions thereof, including that of persons held to labor or service by the laws of said State.”

[16] Chris DeRose: *Congressman Lincoln*. 116. o.

[17] David Herbert DONALD: *Lincoln*. 282-284. o.

[18] Mark Scroggins: *Robert Toombs: The Civil Wars of a United States Senator and Confederate General*. 134. o.

[19] E. B. Long: *The Civil War Day by Day: An Almanac, 1861–1865*. 59.o.

[20] James M. McPherson: *Battle Cry of Freedom: The Civil War Era*. 276-307. o.